

Superorganisme versus een humanistisch marxisme

| Eric Rosseel

In zijn laatste boek "De Erfenis van de Utopie" zet Hans Achterhuis (1998) zich scherp af tegen de utopische traditie en in het bijzonder tegen het 20ste eeuwse communisme dat met zijn idee van de voorafbeelding van een socialistische heilsstaat de humanitaire ramp van de voorbije eeuw op zijn geweten zou moeten schrijven. Achterhuis gaat er daarbij onverbloemd van uit dat de realisatie van het "reëel bestaande socialisme" zoals dat in de Sovjet-Unie en in China georganiseerd was of is, een volledig accurate vertaling is van wat Marx en Engels in hun visie op de overgang van het kapitalisme naar het socialisme op het oog hadden.

Achterhuis' visie is zeer aanvechtbaar, zeker voor wat betreft Marx, misschien minder voor Engels die een "systeembouwer" was. Marx en Engels hebben met hun visie op de noodzakelijkheid van het socialisme de indruk gewekt dat de Geschiedenis voorbestemd en "gesloten" was. Maar Marx noch Engels hebben ooit gewerkt aan een beschrijving van het leven onder het socialisme en in die zin ook geen beeld opgehangen van een utopische maatschappij. Integendeel, zij hebben zich steeds afgezet tegen het "utopisch socialisme" dat kant en klare denkbeelden leverde over hoe de socialistische samenleving er utopisch zou uitzien. We vinden bij Marx en Engels geen gedetailleerde of systematische beschrijving van de klassenloze maatschappij, wat eventueel uitgelegd kan worden als een vorm van onvermogen om van hun socialisme een positieve visie te geven. Maar Marx' en Engels' weigering om zich te begeven in een utopie, kan ook gezien worden als een uiting van hun humanisme, m.a.w. dat zij de toekomst "open" lieten. Marx en Engels beoogden ook niet alleen de emancipatie van de samenleving als sociaal systeem maar van alle concrete

historische mensen, van de enkelingen, en ook in die zin heb ik het marxisme steeds als een humanisme ervaren. Marx en Engels kunnen er volgens mij niet van beschuldigd worden het totalitair communisme te hebben willen vestigen dat sommige van hun adepten en in hun naam sprekende leiders van socialistische samenlevingen wel degelijk in de praktijk hebben gebracht.

Elke heropleving van het marxisme in de 21ste eeuw moet m.i. gebaseerd zijn op de herbronning en verfijning van het marxistisch humanisme. Zij moet zich afzetten tegen nieuwe anti-humanistische utopische denkbeelden die door zekere intellectuele en wetenschappelijke elites naar voren worden geschoven. Daarom willen wij in dit artikel pogen de kritiek van de tegenwoordig onder zekere natuurwetenschappers en informatietechnologen levende utopie van een Superorganisme met een Global Brain en Planetaire Hersenen waarvan wij, mensen, niet meer dan een soort zenuwcellen zouden van zijn, marxistisch te kaderen.

De directe aanleiding om deze visie van een Superorganisme binnen het *Vlaams Marxistisch Tijdschrift* aan de orde te brengen is de verschijning van de Nederlandse vertaling van Joel de Rosnay *L'homme symbiotique* (1995) waarin een dergelijk macroleven waarvan wij als mensen onderdelen ("zenuwcellen") vormen als een te verwezenlijken en zich reeds verwezenlijkende utopie wordt gepropageerd. Vóór de Rosnay's "symbiotische mens" was vooral Gregory Stock's *Metaman* (1993) in een populair-wetenschappelijke versie verspreid, ook in België. Maar voor zover me bekend, is het van "Metaman" nog niet tot een Nederlandse vertaling gekomen. De adepten van het Superorganisme hebben een Internet-denkgroep gevormd genaamd *The Global Brain Group*. Zo te zien, en dat zal wel niet toevallig zijn, bevat de groep geen enkele vrouw. Initiatiefnemer is Francis Heylighen, werkzaam aan het Centrum Leo Apostel van de Vrije Universiteit Brussel. Of de humanist Leo Apostel zich achter de filosofie van het Superorganisme zou hebben geschaard, daar twijfel ik wel sterk aan.

Metaman en Cybiont

De futurologische visie van het Superorganisme dat als een soort wetenschappelijk vaststaand toekomstbeeld voor de mensheid in de komende eeuw en zelfs het komende millennium wordt gepresenteerd, spreekt over de vorming van een nieuwe vorm van biologisch macroleven, een nieuwe stap in de biologische evolutie van het leven op aarde. Het Superorganisme is, in de visie van Metaman en de Rosnay's *cybiont* (zie sub), een soort geïntegreerd systeem van menselijke breinen en van de materiële realisaties van de niet te stuiten geïntegreerde ontwikkeling van de biotechnologie, de bio-informatica en de telecommunicatietechnologie waarbij de menselijke soort en elk van haar individuen opgenomen wordt in een nieuwe evolutionaire werkelijkheid: het Superorganisme met een Global Brain. De integratie van onze breinen en van de computernetwerken zouden de informatiekanaalen worden van het zenuwstelsel van dit Global Brain. Menselijke

enkelingen worden een soort cellen, organen en ledematen van dit Superorganisme. Dit Superorganisme zou dus een kwalitatief nieuwe en hogere vorm van complexiteit belichamen en in staat zijn de menselijke cognitie en kennis die nu verdeeld is over de individuen en de samenlevingen binnen een hogere vorm van systemisch georganiseerde intelligentie aan te wenden (Heylighen, 1992). Het Superorganisme is een nieuw metasysteem in een hiërarchische orde van "intelligente"

**Marx en Engels beoogden ook
niet alleen de emancipatie van de
samenleving als sociaal systeem
maar van alle concrete historische
mensen, van de enkelingen, en ook
in die zin heb ik het marxisme
steeds als een humanisme
ervaren.**

systemen gaande van het anorganische systemen tot de mens en de daarboven uitstijgende niveaus van de samenleving. Daarbovenop komt dus met het Global Brain nog eens een kwalitatief nieuw niveau dat voorgesteld wordt als de enige garantie voor het voortbestaan van het leven op aarde. Deze visie van het Superorganisme ruikt naar een nieuwe poging om een totalitair systeem voort te brengen en zij kan dus binnen mijn humanisme op geen bijzondere sympathie rekenen.

Deze hiërarchische ordening van de materie van het anorganische over het leven tot het sociale is steeds typisch geweest voor een groot deel van de vooral natuurwetenschappelijke denkers, in het bijzonder biologen, die zich tot de systeemtheorie bekenden. Deze systeemtheoretische hiërarchie ziet er in bijna alle gevallen als volgt uit: elementaire deeltjes, atomen, moleculen, cellen, meercellige organismen, mensen, gezinnen, stammen, bevolkingen, samenlevingen, landen, internationale gemeenschap, met bij de adepten van het Superorganisme daar nog eens "macro-leven" boven verheven. Maar het hoogste niveau van deze lineaire evolutie van de complexiteit van de materie zijn in de grond steeds wijzelf en de hogere niveaus waarin wij ondergeschikt opgaan, al zijn ze door ons, mensen, voortgebracht. De logica van dergelijke systeemtheoretische hiërarchie loopt echter op veel punten volkomen mank. Nu eens is het volgende element in de schakel een *component* van een subsequente "hogere" categorie, dan weer een "lagere" categorie van een *meta-niveau*. Het gezin is bijvoorbeeld zomaar geen hiërarchisch ondergeschikte component van de samenleving, zoals de enkeling niet zomaar een component is van het

gezin: de verschillende “schakels” in de voorgestelde hiërarchieën vormen evenzeer een tegenwicht voor het grotere geheel waarin ze zich inschrijven dan dat ze er een integrale functionele component van vormen. Het gezin is niet zo maar een component van een samenleving die haar overstijgt, maar een welbepaald gedifferentieerd sociaal domein zoals bijvoorbeeld de werkplaats of de levenbeschouwelijke of religieuze gemeenschap waarvan iemand deel uitmaakt dat ook zijn. Ook de (partij)politiek vormt zo een gedifferentieerd sociaal domein. Deze sociale domeinen scheppen hun eigen samenlevingsregels zonder veel inbreng van een “hogere” niveau en zij vormen in hun verbondenheid de samenleving, niet in hun ondergeschiktheid aan een “levensvorm” die van een grotere complexiteit getuigt en waarin deze sociaal domeinen als componenten van een systeem van hogere orde functioneren.

In *Metaman* is de mensheid in strikt biologische en (neo-)darwinistische zin één superorganisme geworden en wij individuen fungeren nog enkel als organen binnen een Global Brain waarbij onze hersenen met de wereldwijde communicatiekanalen een eenheid vormen. Het Global Brain reguleert en controleert het Superorganisme zoals in de visie van heel wat neurofysiologen en neurobiochemici het menselijk brein onze hele geest en lichaam reguleert. Alle individuele breinen worden beschouwd als instrumenten en werktuigen van het Global Brain. Individen worden beschouwd als “cellen” van het Superorganisme en zij staan het grootste deel van hun vrijheid af in hun “eigen belang” en in het “algemeen belang”. Dit Superorganisme pakt vanuit zijn Global Brain als een meta-systemisch cognitief-rationeel centrum wereldproblemen systematisch aan, maar het zal ook op min of meer lokaal vlak een sleutelrol spelen in de besluitvormings- en beleidsprocessen. Het Global Brain van het Superorganisme is gebaseerd op een doelgerichte integratie van de telecommunicatienetwerken, informatietechnologische databanken en elektronische snelwegen die de hele planeet overspannen. De telecommunicatie-technologieën zullen de hersenen van ons allen als individuen samen met niet-menselijke elementen (zoals databanken) integreren in één brein, het Global Brain dat rationeel en efficiënt zal denken en handelen. Het Global Brain rekent dus op de verdere perfectivering van de alles zaligmakende Rede waarrond de Verlichting in de 18de en de 19de eeuw zo'n cultus had georganiseerd.

Joel de Rosnay's beschrijving van het Superorganisme binnen zijn visie op de “symbiotische mens” (*l'homme symbiotique*) moet ietwat ernstiger genomen worden dan de Metaman-visie van Gregory Stock. Waar Gregory Stock zich als een fanatieke fan van Metaman presenteert, blijft de Rosnay op sommige momenten beducht voor de gevaren die het planetair Superorganisme eventueel kan inhouden en voor de mogelijkheid dat het Superorganisme een planetair monster kan worden dat zich uiteindelijk tegen ons kan keren.

Net zoals Gregory Stock met zijn Metaman voorziet Joël de Rosnay een Superorganisme, een biologisch levend wezen van macro-humane en macro-sociale orde, de *cybiont* met zijn “planetaire hersenen”. Met deze cybiont gaat de mens een symbiotisch leven aan. Zo komt hij tot zijn utopie van de symbiotische mens. De cybiont is een compleet nieuwe levensvorm bestaande uit het geheel van de met elkaar verbonden en verweven uitvindingen van de biotechnologie, de bio-informatica en de communicatietechnologie, alle door de mens gecreëerde uitvindingen. Dit macroleven vormt de “planetaire hersenen”. Volgens de Rosnay gaat het hier om een in de ontwikkelingsgeschiedenis van het leven nooit eerder vertoond organisatieniveau: volgens planetaire normen een macro-leven dat met de mensheid een symbiose aangaat. Van dit macrowezen vormen wij cellen of zenuwcellen. Zoals de Rosnay het stelt, dragen wij op een wijze waarvan we niet bewust zijn bij aan zijn stofwisseling, zijn kringloop en zijn zenuwstelsel. “Wij noemen het economieën, markten, straten, communicatienetwerken of elektronische snelwegen, maar in feite gaat het om de levensorganen en -systemen van een zich ontwikkelend superorganisme” (p.14).

Maar de Rosnay beweert binnen de ontwikkeling van de cybiont de vrijheden en de zelfverantwoordelijkheid van de individuele mens en van de samenlevingen te respecteren. De politieke hamvraag die de Rosnay aan de orde wil stellen, lijkt hem bovenal een evenwicht te kunnen vinden tussen aan de ene kant de “natuurlijke dwang tot zelforganisatie” (de ontwikkeling van de cybiont en de “planetaire hersenen” dus) en aan de andere kant het behouden van het uitoefenen van individuele en collectieve, menselijke verantwoordelijkheden. Maar daarbij stelt de Rosnay wel dat “politici en sociologen” zich moeten neerleggen bij de onstuitbare gang van de “natuurwetten”. De Rosnay formuleert inder-

daad bijvoorbeeld op het niveau van de school en het onderwijs meer dan radicale ingrepen die ons zeer zinnig lijken en het individu moeten bewust maken van zijn conditie dat hij deel uitmaakt van een groter geheel waarin hij opgenomen is. Maar in wezen gaat het hier ook om een *vormverandering* van de school, niet om een functieverandering. Het onderwijs blijft erop gericht kinderen bewust te maken van hun functie als onderdeel van een geheel: zij worden veel minder geleerd hoe zij dit "geheel" kunnen aanwenden voor hun persoonlijke emancipatie. Maar in wezen is dit tweezijdige proces van de opvoeding en het onderwijs, nl. socialisering enerzijds en personalisering anderzijds, geen nieuw gegeven. Het probleem van het burgerschap en het zinvol participeren stelde zich al nadrukkelijk in de 20ste eeuw. Wat de Rosnay daartegenover wil stellen is wat hij noemt een anti-hiërarchisch "subsumptieprincipe": op meer dan een groot aantal bepaalde vlakken zal het "hogere niveau" nieuwe reguleringen overnemen, maar dan zonder reguleringen te onderdrukken die op lokaal niveau vlekkeloos functioneren. Maar toch stelt de Rosnay in een subtitel van een hoofdstuk: de mens is een "individueel genie maar een collectieve dwaas".

Humanistisch-marxistische kritiek

Er leeft binnen onze contreien omzeggens geen marxisme meer dat zich gooit op een kritische analyse van de wetenschapsfilosofische funderingen van de natuurwetenschappen (inclusief de informatica). Sinds het marxisme of wat ervan overblijft zich vooral in Vlaanderen gelieerd heeft aan de ecologistische kritiek op de technologie, heeft het Vlaams marxisme zich ingekapseld in een stilzwijgen over zijn filosofische grondslagen. De kritiek spitst zich toe op de economische aspecten van de globalisering, de toenemende ongelijkheid tussen het Rijke Westen en de Derde Wereld, en op de milieu-effecten van het nog steeds expansief kapitalisme.

Daarmee heeft het marxisme zich filosofisch en praktisch gezien ingegraven in een defensieve stelling waarbij de eigenheid van de marxistische analyse m.i. niet meer in zijn progressieve gedaante tot zijn recht komt. Daarenboven blijft Vlaanderen opgescheept met twee marxismen waartussen geen communicatie is en vermoedelijk ook niet mogelijk is, tenzij in bepaalde acties zoals de oorlog in de Balkan: een neo-stalinistisch marxis-

me dat de militant ziet als een "dienaar" van het wereldproletariaat en een humanistisch marxisme waar de emancipatie van de enkeling als historisch maatschappelijk wezen vooropstaat. Ik plaats mij zoals u al zal gemerkt hebben, zonder meer bij de humanistisch-marxistische traditie. En ik betoog ook dat zonder een herbronning van het marxisme in zijn filosofische grondslagen geen humanisme voor de 21ste eeuw ontwikkeld kan worden. Met andere woorden, het marxisme moet er opnieuw een taak van maken een eigentijdse en frisse *offensive* mens- en maatschappijvisie aan te bieden.

Binnen een dergelijk humanistisch marxisme kan de Utopie van het Superorganisme van diverse zijden belicht en bekritiseerd worden.

Er is in de eerste plaats het gegeven dat Metaman en de cybiont binnen een steriel neo-darwinisme voorgesteld worden als het resultaat van een mutatie van de mensheid als biologische soort. De visies die de emergentie van een nieuwe samenleving in de vorm van een Superorganisme voorstaan, staan inderdaad alle dicht bij het paradigma van de zogenaamde evolutionaire epistemologie, die het neo-darwinisme als verklaring voor het ontstaan van biologische variaties uitbreidt tot culturele mutaties van de mensheid. Marx en Engels hebben het darwinisme enthousiast ingeschreven in hun antropologisch mensbeeld, maar zij namen daarbij geen afstand van het Lamarckisme (de theorie van de erfelijkheid van verworven eigenschappen). Zij hebben niet te maken gehad met het neo-darwinisme, deze integratie van de Mendeliaanse erfelijkheidsleer in het darwinisme die puur anti-Lamarckiaans was. Marx en Engels hoefden deze afstand ten opzichte van Darwin ook niet in te nemen, want Darwin was in wezen geen anti-Lamarckist (Steele et al, 1998).

Een tweede punt is dat zowel Gregory Stock in zijn "Metaman" en de Rosnay in zijn "Symbiotische Mens" een utopie formuleren die als een wetenschappelijke waarheid, dus als een voorspelbare kennis van de toekomst wordt voorgesteld: als zodanig is het ook te taak van de beleidsorganen om deze toekomst waar te maken. Ons humanistisch bezwaar blijft zoals in het geval van Metaman, dat wij het ideologisch gevaarlijk vinden dat in het concept van de symbiotische mens de concrete individuen, die wij zijn, in een biologisch hiërarchisch onderdanige positie worden

geplaatst: wij worden gereduceerd tot de cel van een macro-organisme en deze visie wordt niet gesteld tegenover andere toekomstvoorstellungen. Al stelt de Rosnay dat de toekomst uitgevonden moet worden ("de beste manier om de toekomst te voorspellen is ze uit te vinden"), toch presenteert hij de toekomst van het superorganisme als een feitelijk gegeven van het derde millennium en als een proces dat wij nu reeds aan het voltrekken zijn.

Daartegenover stellen wij de meer humanistische visie dat filosofisch gezien en dus ook praktisch het "superorganisme" als een *logistieke infrastructuur* van de mensheid moet worden gezien die ons kan helpen ons persoonlijk emancipatieproces verder te voltooien, en niet als een "natuurwet" waarin wij opgaan in een "hogere levensvorm". De Rosnay spreekt over onze "rol in het universum" en over de legitimatie en fundering van ons bewust handelen binnen *deze* rol. Maar daarmee wordt het universum als een vaststaande ontologische werkelijkheid voorgesteld die in een zekere stabiliteit verkeert of desnoods een evolutie doormaakt waarin wij ons handelen moeten inpassen. Na de "homo sapiens" volgde de "homo faber", daarna de "homo economicus" en nu de "homo symbioticus", die in een harmonische relatie met een wezen (de cybiont) zou leven dat ruimer is dan hijzelf en aan wiens ontstaan hij evenzeer heeft bijgedragen als omgekeerd het geval is.

Maar deze symbiose waarbij de "homo" in "homo symbioticus" staat voor de collectieve mensheid en niet de concreet historisch levende individuen, blijft gevangen in een sturing van het sociaal systeem via een "cybernetische regering" (de Rosnay gebruikt de cybernetica nog in zijn klassieke betekenis van sturingsleer en verwijst nergens naar de ondertussen toch wijd en zijd verspreide "second-order" cybernetica die niet meer op controle van het éne systeem door het andere is gebaseerd maar op de dialoog, de conversatie en de wederzijdse *understanding* van observerende en handelende systemen is gebaseerd). Metaman en cybiont blijven steunen op een zekere door natuurwetten geregelde voorbestemdheid en dus op een geslotenheid van de Geschiedenis. Hun adepten blijven geloven dat zij als wetenschappelijke elite het sociaal systeem moeten sturen naar een als feitelijk ervaren toekomst. De Rosnay spreekt niet alleen over *inzicht in* de complexiteit maar vooral over *invloed op* de complexiteit.

Ik heb helemaal geen problemen met het idee of het feit op zichzelf dat de mens als individu en als samenleving in symbiose leeft met een cybiont of een Metaman. Ik heb er zelfs geen problemen mee dat men deze technologische netwerken als een vorm van "leven" voorstelt, al blijf ik bij mijn standpunt dat het hier om een metaforisch of analogisch gebruik van de term "leven" gaat. De grond van de kwestie ligt ons inziens helemaal niet op het vlak van deze dimensie van de zaak. Wij hebben altijd in symbiotische relaties met onze ambiëntie en onze omgeving geleefd, en dat we nu een symbiose aangaan met een door onszelf gecreëerd planetair netwerk van intens met elkaar verbonden biotechnologisch, bio-informatische en informatietechnologische componenten stuit mij op zichzelf niet tegen de borst. Ik durf dus zelfs de toegeving doen dat deze bionische of biotische wezens een vorm van "leven" hebben en in de metaforische vorm heb ik er zeker geen probleem mee. Maar een computervirus is voor mij nog altijd een door een individuele mens ingevoerd "destructief" computerprogramma en ik zie eigenlijk geen reden om daar de status van "biologisch leven" aan toe te kennen. Maar ik zei: deze toegeving wil ik nog doen.

Maar wanneer het Superorganisme of Metaman gebaseerd is op de quasi-volledige onderschikking van het individu aan de biologische soort, dan zullen deze visies op de 21ste eeuw heel snel perverteren in zuiver fascistische denkbeelden. Wanneer Gregory Stock schrijft dat "the individual is but a cell of the superorganism", realiseert hij zich nauwelijks dat hij een oude Nazi-slogan volmaakt herhaalt: "Het individu is maar een lid van de Natie zoals de cel ondergeschikt is aan het organisme". Wij menen dat het nodig is ons af te zetten tegen dergelijke uitspraken die eigen zijn aan de superorganisme-visies en die wij als bijzonder gevaarlijk beschouwen: minoriteiten en "slecht functionerende" delen van de mensheid zouden "chirurgisch" verwijderd kunnen worden zoals wij dit nu op ons eigen lichaam met abscessen doen.

Een derde belangrijk punt dat we kunnen aanbrengen, betreft de vraag of de wetenschappelijk-technologische pretenties van de 20ste eeuw ons inderdaad niet onvermijdelijk voeren naar de visie van een alles dominerend Superorganisme waarbij de technologische creaturen worden voorgesteld als een hogere vorm van macro-leven, waarin wij mensen een rol toebedeeld krijgen van ondergeschikte cellen of organen.

De "onvermijdelijkheid" van de evolutie naar nieuwe wereldomvattende technologische maar ook sociale reguleringsmechanismen wordt gevoed door een om zich heen grijpend ecocentrisme dat langzamerhand onder zekere, zoniet de meeste, wetenschappelijke, intellectuele, sociale en politieke elites gemeengoed aan het worden is: de (beweerde) noodzaak om onze planeet als planeet te beveiligen. Dit ecocentrisme impliceert dan dat de individuele mens opgaat in een hem hiërarchisch overstijgend macrosysteem om zo de planeet te beschermen tegen het egocentrisme van het individu. Deze visie is mijns inziens elitair omdat deze nieuwe vorm van planetair reguleringsstelsel uiteindelijk uitgedacht is door bepaalde groepen van mensen die toch ook maar individuen zijn maar blijkbaar van het egocentrisme van ons, gewone mensen, zouden zijn "bevrijd" en vanuit een hogere moraliteit dan de onze hun sociaal en politiek handelen zouden beheersen. De gewone mensen worden opgezadeld met de beschuldiging dat ze zich collectief onverantwoordelijk gedragen, terwijl het toch maar de nu reeds beschikbare planetaire reguleringsystemen zijn die bijvoorbeeld het drama op de Balkan zo'n omvang hebben laten aannemen.

De vrijheden van de gewone mens die als egoïstisch wordt voorgesteld, moeten beperkt worden om het ecosysteem in stand te houden, maar het zijn juist de elites die in wezen de sleutels in handen hebben om de duurzaamheid van de planeet en het ecosysteem te vrijwaren. Maar bovendien kan de vraag gesteld worden welk ecosysteem eigenlijk bedoeld wordt. Ik geloof niet dat er ooit een stabiel ecosysteem bestaan heeft en er is geen reden waarom wij absoluut ons ecosysteem zouden moeten stabiliseren en afschermen tegen menselijke ingrepen. Overigens gebeurt dit ook niet, ook niet door ecologisch ingegeven pro-

jecten. Het is slechts een serie van religieus geïnspireerde sekten van echte ecocentristen die de mens het schuldgevoel willen bezorgen dat hij met zijn ingrepen in de natuur een apocalyptisch proces op gang brengt.

Metaman bijvoorbeeld die via zijn Superorganisme beoogt ecologische problemen op planetair niveau (zoals de uitputting van fossiele brandstoffen, overbevolking, e.d.) aan te pakken, gaat niet uit van een Natuur die in al zijn aspecten intact gehouden moet worden. Integendeel, hij zal niets

anders doen dan het ecosysteem voortdurend wijzigen en Metamans adepten doen dit dus niet om de Natuur in haar oorspronkelijke eigenheid te bewaren maar om menselijke problemen op te lossen. In die zin is ook het ecocentrisme eigenlijk maar een vorm van een verkapt antropocentrisme. Dat is het precies: de mens kan niet anders zijn dan antropocentrisch. Wij voelen ons bedreigd omdat de kwaliteit van ons leefmilieu wordt aangetast door zwaveloxiden, koolzuurgassen, broeikas-effecten en aanverwanten en omdat de aardse

grondstoffen uitgeput kunnen raken en wij nemen ons dus voor deze aantastingen van het leefmilieu te reguleren. Maar dat is in wezen geen ecocentrisme dat de natuur onberoerd laat, het betekent niets meer en niets minder dan nieuwe ingrepen in de ecosfeer, ingrepen die vanuit menselijke belangen worden ingegeven. Omdat de jacht als economisch gegeven en zelfs als sport voor de aristocraten omzeggens verdwenen is, en omdat wij voor het gebruik van proefdieren bij medische experimenten en ander onderzoek alternatieven hebben uitgewerkt, kunnen wij nu als toemaatje ook nog de dieren "rechten" toe-kennen.

Bij de kritiek op ons egoïsme, individualisme en egocentrisme die ons gedrag zogezegd zouden motiveren tot grootschalige, collectieve onverantwoordelijkheden, wordt al te snel vergeten dat dit

---

De "onvermijdelijkheid" van de evolutie naar nieuwe wereldomvattende technologische maar ook sociale reguleringsmechanismen wordt gevoed door een om zich heen grijpend ecocentrisme dat langzamerhand onder zekere, zoniet de meeste, wetenschappelijke, intellectuele, sociale en politieke elites gemeengoed aan het worden is: de (beweerde) noodzaak om onze planeet als planeet te beveiligen.

aspect leggen, een regressie van de menselijke vrijheden.

Referenties

- Achterhuis, Hans *De Erfenis van de Utopie*. Amsterdam, Ambo, 1998.
- De Rosnay, Joël *L'homme symbiotique*. Paris, Editions du Seuil, 1995. (Nederlandse Vertaling: *De Symbiotische Mens*. Brussel, Best of Publishing, 1998.)
- Heylighen, Francis *Self-Organization, Emergence and the Architecture of Complexity*. In *AFCEC Proceedings of the European Congress on System Science*. Paris, AFCEC, 1992.
- Heylighen, Francis, Joslyn, Cliff en Turchin, Valentin (eds.) *The Quantum of Evolution. Toward a Theory of Metasystem Transitions*. New York, Gordon en Breach, 1995.
- Lenin, Vladimir Ilitch *Matérialisme et Empirio-criticisme*. Paris, Editions Sociales, 1948 (1912).
- Rosseel, Eric *Voorbij Egoïstisch Liberalisme en Solidaristische Sociaal-Democratie*, Vlaams Marxistisch Tijdschrift, 1994, 28, nr 2, p. 31-83.
- Steele, Edward J., Lindley, Robyn A. en Blanden, Robert V. *Lamarck's Signature: How Retrogens are Changing Darwin's Natural Selection Paradigm*. London, Allen en Unwin, 1998.
- Stock, Gregory *Metaman: Humans, Machines, and the Birth of a Global Superorganism*, London, Bantam Press, 1993.
- Varela, Francisco J. *Quel savoir pour l'éthique? Action, sagesse et cognition*. Paris, Editions La Découverte, 1996.
- Varela, Francisco J., Thompson, Evan en Rosch, Eleanor *The Embodied Mind: Cognitive Science and Human Experience*. Cambridge, Mass., MIT Press, 1991.

a a n k o n d i g i n g

Elcker-Ik Gent
Van Lokerenstraat 85, 9050 Gent-Ledeberg

woensdag 9 februari om 19.30 u

Niet meer maar beter?

Zelfbeperking in de risicomaatschappij

Dirk Geldof

Onze samenleving produceert steeds meer risico's: naast de bekende risico's op armoede of nationaliteit, zijn er ook de nieuwe risico's. Risico's voor persoonlijke stabiliteit, als gevolg van vereenzaming en algemene individualisering, of risico's voor de gezondheid, o.m. als gevolg van de manier waarop het voedsel geproduceerd wordt, of het risico voor het milieu, o.m. als gevolg van het soort energie die we gebruiken...

Ook de nieuwe risico's steunen op ongelijkheid: sommige groepen kunnen zich beter indekken tegen risico's, maar de nieuwe risico's overstijgen de klassen en de grenzen van tijd en ruimte: de ramp in Tsjernobyl bedreigt iedereen: arm en rijk, oost en west, deze en alle komende generaties... En regeringsmaatregelen veranderden hier niets aan. Ook de gekke koeienziekte of het dioxine-schandaal illustreren de ongebreidelde risico's en de georganiseerde onverantwoordelijkheid.

Zelfbeperking is een mogelijk antwoord op deze risico-maatschappij: individueel misschien, maar vooral collectief, georganiseerd: het gaat niet om een moreel maar wel om een maatschappelijk, en dus politiek debat. "Niet meer maar beter? Zelfbeperking in de risicomaatschappij" is de titel van het boek van Dirk Geldof.

Dirk Geldof is socioloog, co-auteur van de Jaarboeken Armoede en Sociale Uitsluiting en sinds juni 1999 schepen voor Agalev te Antwerpen.

Om organisatorische redenen is het nodig om minstens acht dagen vooraf in te schrijven. Dat kan telefonisch bij Elcker-Ik Gent op 09.223.50.34.

Organisatie: Elcker-Ik Gent i.s.m. Masereelfonds Gent en m.m.v. IMAVO vzw